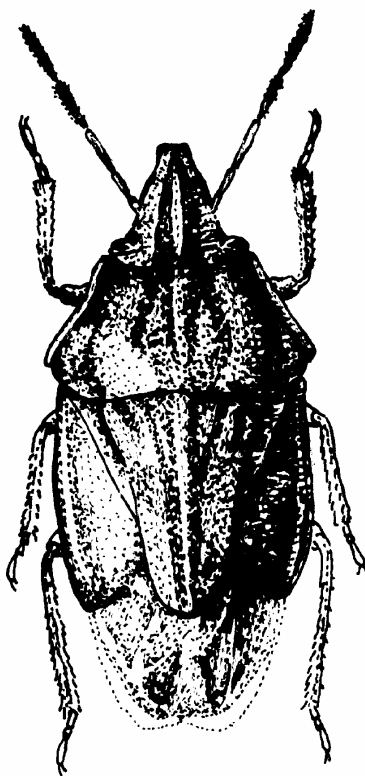




Rovarász Híradó

A Magyar Rovartani Társaság tájékoztatója
43. szám, 2006. szeptember



Tartalom:

Gyűjtőnaplóm emlékei — Rövid hírek, beszámolók — Sajtófigyelő
Hirdetések

Rovarász Híradó

a Magyar Rovartani Társaság
negyedéves tájékoztatója

A tájékoztatóban megfogalmazott vélemények nem minden esetben tükrözik a Szerkesztőbizottság és a Magyar Rovartani Társaság vezetőségének álláspontját.

Felélős szerkesztő: Haltrich Attila (HA)

Szerkesztőbizottság: Jenser Gábor (JG), Rozner István (RI), Szalóki Dezső (SzD), Mészáros Zoltán (MZ), Merkl Ottó (MO), Balázs Klára (BK) és Szócs Gábor (SzG).

Szerkesztőség:

BCE, KeTK, Rovartani Tanszék,

1118, Budapest, Ménesi út. 44.

Telefon: 4826072

drótposta: attila.haltrich@uni-corvinus.hu

Magyar Rovartani Társaság (MRT)

Budapest VIII., Baross utca 13.

www.magyarrovartanitariarsag.hu

A Magyar Rovartani Társaság célja és feladata a rovartan általános művelése, elsősorban a magyarországi rovarvilág kutatása és vizsgálata, valamint a rovartani ismeretek terjesztése.

Elnökség (2006)

Elnök: Dr. Mészáros Zoltán

I. alelnök: Dr. Merkl Ottó

II. alelnök: Dr. Szócs Gábor

Titkár: Rédei Dávid

Szerkesztő: Dr. Merkl Ottó

Pénztáros: Szalóki Dezső

Ellenőr: Simonyi Sándor

Jegyző: Kutasi Csaba

Ülések – a nyarat kivéve – minden hónap harmadik péntekén a BCE Kertészettudományi Karán, az „A” épület A/1 termében (Budapest XI., Ménesi út 44), délután 4 órakor.

Illusztrációk

Címlapon: szipolypoloska (*Aelia* sp.).

(Rajz: Pataki Ervin)

Vége a nyárnak, mindenki tele van rovarász élményekkel és alig várja, hogy azokat velünk megoszthassa...

Ma már annyira elterjedtek a digitális fényképezőgépek, hogy szinte minden kirándulónál, családnál találunk belőlük. Ha azt akarjuk, hogy a RH egy kicsit „színesebb” legyen, megkérek mindenkit, aki beszámolót, könyvismertetőt stb. ír, próbáljon arra is gondolni, hogy mivel illusztrálhatná az anyagát? Mi mindig próbálunk egy-két képet, rajzot beszűrni (Ervin bácsi rajzai kiapadhatatlan forrás jelentenek...), de az igazi mégis az lenne, ha maguk a szerzők küldenének képanyagot. És ha a nyomtatott-fénymásolt verzióba nem is férne be minden kép, a társaság honlapján megjelenő verzióba, minden gond nélkül, színesben feltehetnénk.

Egyébként a jelenlegi szám (RH43) is bővebb az Interneten, mint a fénymásolt verzióban, mivel itt olyan szerkesztési szempontokra is tekintettel kell lennünk, hogy ha nem tudunk egy fektetett A4-es lapot mindkét oldalán „kitölteni”, akkor bizony meg kell „húznunk” az anyagot.

*A következő Rovarász Híradó lapzártája **október 15.** ezért kérek mindenkit, aki hirdetni, közölni szeretne valamit a következő számban, hogy azt a jelzett időpontig, digitalizált formában juttassa el a szerkesztőség címére.*

HA

A gyűjtőnaplóm emlékei 3.

Díszbogarak – Buprestidae avagy hogyan „képződik” egy bogárgyűjtemény

Egy fiatal tizenéves gyerek, aki szereti a természetet, járja a hegyeket-völgyeket rácsodálkozva a természet szépségeire, ráadásul bogarakat gyűjt, feltétlen találkozik a díszbogarakkal. Az első, gyűjtés céljából befogott bogaram egy díszbogár volt, kissé szokatlan helyről. Ez a hely Albertfalván a templommal szemben egy léckerítés volt, amin egy sötét színű díszbogár lapult, egy *Capnodis tenebrionis*. Ezután sok évnek kellett eltelnie, hogy tudatosan szaporítsam a gyűjteményemben levő buprestidákat. Már 15 éves korom óta gyűjtöttem a bogarakat, természetesen mint minden kezdő, megfogtam mindent ami a kezem ügyébe került. Azután ha egy bogárcsaládból összegyűlt egy tekintélyes mennyiség, a felhalmozott bogarakból felállítottam a gyűjteményemet. A „tekintélyes mennyiséget” még most is nehéz meghatározni, de irányt szabott a különféle kutatási programokban való részvétel. A *Bakony Természeti Képe*, majd az *Alpokalja* kutatási programok 1975–2000 között óriási gyűjtött anyagot eredményeztek, elsősorban a zirci Bakonyi Természettudományi Múzeum és a szombathelyi Savaria Múzeum részére. Akkoriban nem volt probléma a benzinköltség. Majdnem minden hétvégén a főleg amatőrökből álló kis kutatócsoportunk járta a Bakonyt, a Kőszegi hegységet és az Őrséget. Feladatunk volt mindkét múzeumban egy-egy tekintélyes szekrényt megtölteni a gyűjtött bogarakkal. Hivatalosan részesedhettünk a gyűjtött anyagból, ez pl. Szombathelyen 50% volt. Az évek során jó, ha 2–3%-nyi anyagot megtartottunk saját gyűjteményünk részére, hiszen a másfél évtizedig folyó kutatások több százezernyi bogárára egy amatőr rovarásznak sincs szüksége. Ekkor indultam meg a specializálódás útján. A fűhálózás a levélbogár- (Chrysomelidae) gyűjteményemet szaporította, a talajcsapdázás és egyelés a lemezecsápú bogarak (Lamellicornia), a dögbogár- (Silphidae) és a sutabogár- (Histeridae) gyűjtemény felállítását tette lehetővé.

A díszbogarak „melléktermékként” jelentkeztek a fűhálózás révén. Jó néhányat kipreparáltam a múzeumok részére, de sok példány meg is maradt egy-egy sorozatból. Ezek első határozásait Somorjai Gyuszi barátunk végezte, aki akkor lelkes társunk volt az Alpokalja kutatásában. Közben kezdett kinyílni a világ. Megjelent a világútlevél, bár pénz csak nagyon mérsékelten támogatta meg az utazásokat. Régi vágyam volt egy törökországi utazás. 1984-ben feleségemmel, Tóth Sándorral és Szalóki Dezsővel vágtunk neki Kis-Ázsiának. Ez úton ért az a díszbogaras élmény, hogy a pergamoni várhegy csupas szikláin gyűjthettem a napozó *Capnodis porosa* számos példányát, vagy az alanyai várban egy kis növényen fürtökben lógó *Julodis onopordi sovitzii* bíborvörös színben játszó példányait.

1986 és 1990 voltak azok az évek amikor kollegáim és a munkahelyem támogatásával egy-egy hónapos gyűjtőutat szervezhettem meg Algériába. Az első utunk feleségemmel Oranba vezetett, aminek 200 kilométeres körzetében gyűjthettünk a kint dolgozó

munkatársaink jóvoltából. Ők elmondták, hogy aznap merre mennek, mi pedig betársultunk hozzájuk. Délután egy megbeszélten helyen összeszedtek bennünket és hazavittek. Az egész nap rendelkezésünkre állt, és igen nagy anyagot sikerült összegyűjtenünk a Parti-Atlaszban, és a Marokkói határ környéki hegyekben és sivatagokban. Az 1990-es út bázisa Algir volt. Itt a rendelkezésünkre bocsátottak egy autót, amivel bejárhattuk a Magas-Atlaszt, elérhettük a Szaharai-Atlaszt és nagyon jó eredménnyel bogarászhattunk a két Atlasz közötti félsivatagos magasságon. Itt már nagy élmény volt díszbogarakra vadászni. Május eleje volt, még sok zöld cserjét találtunk a félsivatagos területeken. Ízelítőül a teljesség igénye nélkül: *Julodis lucasi*, *Julodis algirica*, *Julodis koenigi*, *Acmeodera quadrifasciata*, *Anthaxia funerula punica*, *Aurigena unicolor*.

Már az 1990-es évek közepén jártunk, mikor elérkezett az ideje, hogy összeszedjem a különböző indet anyagban elrakott díszbogarakat. Nagy segítségemre volt Muskovits Józsi barátunk és tagtársunk, aki a hazai díszbogarak egyik szakértője, mint azt a 2002-ben megjelent gyönyörű díszbogár-monográfiája is bizonyítja. Több száz, főként palearktikus díszbogaramat határozta meg, és lehetővé tette, hogy felállítsam a buprestida-gyűjteményemet. A már felállított gyűjteményt egészítette ki a 2000. és 2006. évi ausztráliai gyűjtőúton fogott és Hangay György tagtársunkkal és kollégájával, Roger de Keyzer barátunkkal folytatott csere útján beszerzett díszbogáranyag, ami kb. 60 fajt jelentett.

Hogyan képződik egy gyűjtemény? A válasz: gyűjts 55 éven át tücsköt-bogarat, és amikor egy bogár család eléri a 3000–4000 példányszámot, az akkor éppen aktuális katalógus alapján rendezd dobozokba. Hát így!

Rozner István

Rövid hírek, beszámolók

ELSŐ MAGYAR BIODIVERZITÁS NAP – A Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület, valamint a Gyűrűfű Egyesület 2006. május 21–22-én szervezte meg az Első Magyar Biodiverzitás Napot a Baranya megyei Gyűrűfűn. A falu a 70-es évek végére teljesen elnéptelenedett, majd a 90-es évektől kezdve úgynevezett ökofalu formájában újranevesült.

A rendezvény alapját Edward O. Wilson amerikai rovarász és természetvédelmi szakember alapozta meg. 1997-ben több tucat botanikus és zoologus részvételével a New York állambeli Walden-tó környékén egy 24 órás gyűjtést végeztek egy kijelölt területen.

A jelenlegi magyarországi felmérés Gyűrűfű közelében egy 1 négyzetkilométeres területen folyt az első nap 14 órától a második nap 14 órájáig. A gyűjtések kiterjedtek mintegy 25 nagy rendszertani csoportra az emlősöktől és a madaraktól a rovarokon és más ízeltlábúakon át a növényekig és a gombáig. A kutatásra megválasztott időpont ideális lett volna, ha az előtte levő hetekben nem lett volna meglehetősen hideg a tavasz, ami kissé visszavetette a növények és állatok kifejlődését. Ennek ellenére a 23 fős kutatócsoport – melynek tagjai hivatásos és amatőr szakemberek, múzeumi dolgozók és a Magyar Rovartani Társaság tagjai – szép eredményt ért el. Az elő amerikai gyűjtőnap 1904 fajt regisztrált a vizsgált területen. A mi 24 órás gyűjtésünk fajszáma jóval

meghaladja a 2000-et. Pontos adatot a helyszínen még nem lehetett megadni, hiszen a rovar apróságok feldolgozása hosszabb időt igényelt.

A találkozó nagyon jó hangulatú volt, amit elősegített a szíves vendéglátás Kovács Tibor, Fridrich Ágnes és családja szervezése. Azt hiszem, sokan emlékezni fognak a remek birkapörköltre és a kemencében sült malacra és más finomságokra, de a látványos lovas-íjász bemutatóra is.

Itt mondok köszönetet a Magyar Rovartani Társaság résztvevő kutatói nevében a szervezőknek. Remélem, ez a kitűnő kezdeményezés a jövőben is folytatódik.

Rozner István

ASZTALOS KÁROLY GYŰJTEMÉNYE A MAGYAR TERMÉSZET-TUDOMÁNYI MŰZEUMBAN

Múzeumunk rovargyűjteményt vásárolt ifj. Asztalos Károlytól. A gyűjtemény id. Asztalos Károly (1916–2002) tulajdonát képezte, aki az 1960-as évek elején fiával együtt kezdett rovarokat gyűjteni. Fia szerint a gyűjtésbe azért fogtak bele, mert neki az iskolában rovargyűjteményt kellett leadnia. A kb. 9000 példányból álló anyag elsősorban nagytermetű magyar és trópusi bogarakat és lepkéket tartalmaz. A Bogárgyűjtemény számára azért különösen hasznos, mert található benne olyan látványos óriások (pl. herculesbogár), amelyekből a múzeumban hiányt szenvedünk, illetve amelyek a kiállítások és bemutatók miatti állandó mozgástól meglehetősen „elhasználódtak”.

Merkl Ottó

INTERNATIONALE INSEKTENTAGE – INSEKTENBÖRSE, PRÁGA 2006 – A 2006. évben megrendezett második nemzetközi prágai rovarbörze október 7–8-án lesz megrendezve. Helye: Národní dům – ÚKDŽ, Namesti Miru, No. 9, Praha 2. Megközelíthető: Metró „A”, Villamos: 4, 10, 16, 22, 23 a „Námesi Miru” megállónál. Nyitvatartás: 2006. 10. 7. Szombat, 10,00–17,00 óráig, 2006. 10. 8. Vasárnap, 8,00–13,00 óráig.

XXV. ENTOMOLOGICKÝ VÝMĚNNÝ DEN A VÝSTAVA. – A csehországi Napajedlában 2006. október 21-én rendeznek rovarbörzét és kiállítást. Nyitvatartás 8,00–12,00 óráig. Az asztal ára 200 Kč. Helye: TJ Sokol Napajedla. Asztalfoglalás: Ing. Dan Čaganek. Mobil: 604 670 861, e-mail: dan.caganek@tiscali.cz.

Rozner István

Sajtófigyelő

Új fajok áldozat nélkül. (*Népszabadság, 2005. november 12.*) – A szakmai körökben tisztázódott az új állatfajok elismertetése körül korábban kialakult félreértés, köszönhetően egy induló online regisztrációs rendszernek, a ZooBanknak. A ZooBank kapcsán derült ki ugyanis, hogy még a leglelkiismeretesebb kutatók sincsenek tisztában azzal, hogy az új fajt milyen formában kell bemutatni a bejegyeztetéshez.

Az erre vonatkozó szabályozás tágan értelmezhető, így egyes kutatók szerint a regisztrációhoz szükség van egy fogságban tartott vagy halott példányra. Ez a téves felfogás jobb esetben csak akadályozza az új, ritka fajok leírását, rosszabb esetben viszont a veszélyeztetett állatok befogásához, megöléséhez vezet.

Valójában mindössze DNS-minta vagy fénykép kell ahhoz, hogy egy addig ismeretlen fajt bejegyezzenek – derül ki a Zoológiai Nevezéktan Nemzetközi Bizottságának közleményéből. Kétkedők szerint, ha egy kép is elég a regisztrációhoz, akkor több visszaélésre számíthatunk: csaló kutatók hamisított fényképpel kitalált fajokat jegyezhetnek be.

A ZooBank ezt a problémát szakértőknek küldött e-mailes értesítővel próbálja kiküszöbölni. A rendszer szeptemberben indult önkéntes alapon, teljes változata 2008-ra készül el, 250 évvel azután, hogy Carl Linné bevezette a ma is használatos fajnevezési gyakorlatot. E szerint minden fajt két latin név jelöl: az első a nemzetséget (*sic!*) jelenti, a másik a faj gyakorlatilag önkényesen adott neve.

H.A.

Darukról vizsgálják az esőerdőket. (*Magyar Nemzet, 2006. május 3.*) – Ausztrál tudósok alig egy év alatt 15 ezer új rovarfajt fedeztek fel annak a módszernek köszönhetően, amelyet tavaly dolgoztak ki, s amelynek lényege, hogy ötvenméteres daruk segítségével kutatják az esőerdők kupoláját. A tudósok az óriásdarukról leeresztett gondolákban ülnek, és onnan figyelik meg a legősibbnak tartott ausztrál esőerdő mindedig megközelíthetetlen kupoláját. Szakértői becslések szerint az esőerdők fáinak koronáiban él a Föld állat- és növényfajainak negyven százaléka, csak a rovarfajok számát több tízmillióra becsülik.

Rozner István

Hirdetés

Közgyűjtemények figyelmébe – Eladó egy kb. 15.000 példányt számláló identifikált, palearktikus ormányosalkatú (*Curculionoidea*) bogárgyűjtemény. Érdeklődni lehet a **(36-1)-208-3152** telefonon.

Könyvismertetés

Dr. Móczár László: Móczár Miklós. – *Tudós tanárok - tanár tudósok* sorozat, Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum (Budapest), 2006, 96 oldal, ára 1008.- Ft.

A *Tudós tanárok - tanár tudósok* sorozatban jelent meg a „Móczár Miklós” című ízléses kiállítású és jól szerkesztett könyvecske. Mi, meglett korú rovarászok még személyesen ismertük mindannyiunk Miklós bácsiját, aki 35 évvel ezelőtt, 1971 januárjában távozott körünkől. Mégis a könyvecskében bemutatott életrajz és a vele párosuló életmű nemcsak nekünk idős rovarászoknak tanulságos olvasmány, hanem minden korosztály pedagógusainak és rovarászáinak és akinek általában vonzó olvasmány egy életrajz megismerése. Móczár Miklós pedagógus munkásságát Kassán (1909–1919) majd a trianoni Magyarországon fejtette ki előbb a kiskunfélegyházi (1919–1929) majd a jászberényi (1930–1941)

Tanítóképző Intézetben; mindkét képzőben az igazgató-tanári tisztséget töltötte be. Tanár kollégái, a tanítói pályára készülő diákok egyaránt szeretettel és igaz tisztelettel viseltettek Móczár Miklós iránt mind aktív korában, mind élete nyugdíjas éveiben, sőt a jelenlegi években is. Erre a könyvecskében számos helyen történik utalás egyaránt idézve elismerő sorokat pedagógus kollégáktól, diákoktól és a diákok szüleitől. Mindkét intézményben arany betűs emléktáblát helyeztek el Móczár Miklós tiszteletére előbb 2004 szeptemberben a kiskunfélegyházi, majd 2004 decemberében a jászberényi intézet aulájában.

A könyvecske szerzőjét dícséri, hogy a *Szemelvények Móczár Miklós műveiből* című fejezeten belül csaknem valamennyi típusú (tankönyv, pedagógiai, mezőgazdasági, rovarantani tudományos közlemények, a magyar faunát feldolgozó könyvek) közread idézeteket az eredetiből. Ez jól érzékelteti a tanár–tudós Móczár Miklós sokoldalú pedagógusi tevékenységét. Néhány téma a számos kiadványból: *Levelek színváltozása ősszel*, *A testgyakorlás tanítása* (a svéd-torna propagálása), *Olcsó népkisiskolai vegytani kísérletek* (a mű használhatóságát bizonyítja, hogy angolul is megjelent 1938-ban), *Az állattan és földtan tanítása*, *Oktatófilm a tanítóképzőkben* (a maga korában úttörő jelentőségű!), *Virágos iskola nevelő hatása a környezetre* (a jelenünkhez is szól!).

Rovarászati munkáinak idézése átvezet bennünket a tudós tanár bemutatásához. Jászberény, Kassa környéke, továbbá az erdélyi Kudsiri-havasok rovarairól jelentek meg közleményei. Majd nyugdíjas éveiben (1941–1971) a budapesti Magyar Természettudományi Múzeum munkatársaként a Kárpát-medence méhalkatú rovaraival (Hymenoptera, Apoidea) foglalkozott példamutató alapossággal és elkötelezettséggel. A múzeum és saját gyűjteménye alapján dolgozta fel és írta meg a *Magyarország Állatvilága* akadémiai sorozatban megjelent könyveket, éspedig: *Méhfélék – Apidae* (1957), *Művészmehek – Megachilidae* (1958), *Ósméhek, Földiméhek – Colletidae, Melittidae* (1960), *Karcsúmehek – Halictidae* (1967). Móczár Miklós munkakedvét és entomológus elhivatottságát jól jellemzi, hogy az akadémiai könyveket élete harmadik szakaszában, 70 és 80 éves kora közt készítette el.

Van abban valami megható, hogy Móczár Miklósról a már nagypapa korú és matuzsálemi életkort megért fia, Dr. Móczár László professzor írta meg és rendezte sajtó alá a könyvecskét. Móczár László nemcsak mint fiúgyermek hanem mint tudós entomológus a legméltóbb édesapja életének és munkásságának a megírására.

Köszönet illeti a Szent István Egyetem Jászberényi Főiskola Karát és a Jászok Egyesületét, hogy támogatta a Móczár Miklós kiadvány megjelenését.

Papp Jenő

Kedves Tagtársunk!

2006 november 17–19. között rendezzük meg a XXIX. Magyar Rovarászati Napokat. A programban előadóüléseket és kiállítást szervezünk. A hagyományoknak megfelelően rovarantani témájú pályázatot írunk ki. A Rovarászati Napokkal kapcsolatos információk, valamint a pályázati felhívás, határidők és tudnivalóak a honlapunkon olvashatók: www.magyarrovarantatarsasag.hu.

Rédei Dávid

WAGENINGENBEN JÁRTUNK. A Nemzetközi Poloskász-társaság (International Heteropterists' Society) július 18–21. között tartotta harmadik négyéves találkozóját Wageningenben. A rendezvényen 27 ország 82 poloskásza vett részt; Magyarországot Társaságunk két tagja, Kondorosy Előd és Rédei Dávid képviselte. Az előadások a konferencia két napjába lettek beszorítva, ekkor azonban este tízig folyt a vita. A prezentációk témája elsősorban morfológia és szisztematika volt, melyeket helyenként egy-egy ökológiai, faunisztikai, sőt citogenetikai előadás tett változatosabbá. A konferencia keretében egynapos látogatásra is lehetőség nyílt az amszterdami vagy a leideni természet-tudományi múzeumok egyikébe. A konferencia utolsó, valamint „utolsó utáni” napján a közlben fekvő természetvédelmi területeken tettünk gyűjtéssel egybekötött kirándulást.



A konferencia szervezője, Berend Aukema a palearktikus régió poloskakatalógusának (*Catalogue of the Heteroptera of the Palearctic Region*) az egyik szerkesztője. Az öt kötetre tervezett munka első köteté 1995-ben jelent meg, azóta jó ütemben folyt a sorozat elkészítése és kiadása, s már csak az utolsó kötet hiányzott a polcra. A konferencia ünnepi pillanata volt, mikor a néhány nappal korábban kinyomtatott ötödik, befejező kötetet kézbe vehettük.

Rédei Dávid és Kondorosy Előd

2. Európai Lepkék Éjszakái („2nd European Moth Nights”), 2005. VII. 1–3. Egy tudományos mérleg, (Lepidoptera: Macrolepidoptera)



A „Szalkay József Magyar Lepkészeti Egyesület” és a „Luzerni Rovartani Társaság” (Svájc) nevében legnagyobbbrészt a két szerző által szervezett nemzetközi rendezvény, a „2. Európai Lepkék Éjszakái” („2nd European Moth Nights“ = „2.EMN“), 2005. VII. 1–3-án (±1 nap) került megrendezésre.

Szakemberek ezeken a napokon Európa valamelyik tetszőleges pontján egyidejűleg éjszakai nagylepkéket (Macroheterocera) gyűjthettek, vagy figyelhettek meg és az így nyert eredményeket a szervezői központnak jelenthették. (a teljes anyag a következő címen olvasható: http://colias.dox.hu/emn2/2emn2005_ert_hu.pdf)

Rézbányai–Reser Ladislaus és Kádár Mihály

Megjelent a Szalkay József Magyar Lepkészeti Egyesület, **Lepkehatározó**, „*Problémás lepkecsoportok határozási segédanyaga*”, Lepkészeti-természetvédelmi elektronikus folyóirat, Szerkesztő: Pál Attila, **I. évfolyam, 1. szám**, Budapest, 2006. május. (a határozó a következő címen tekinthető meg: <http://colias.dox.hu/lepkehatarozo1.pdf>)

Kádár Mihály